

Sipos Erzsébet

A barátság hullámhosszán

HAJDANI ERDÉLYI TÁJAKON

Jékely Zoltán kiadatlan leveleiből

Közzéteszi: Ráduly János

Hajdani erdélyi tájakon. Jékely Zoltán kiadatlan leveleiből a címe az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó 2008-ban megjelentetett kötetének, és aki belelapoz, már le sem teszi a kezéből, egyhuzamban olvassa azt végig. És nem azért, mert a mostani időhiányos világban biztatásként hat a tetszetős kivitelezésű könyv félszáz oldalnál alig valamivel nagyobb terjedelme, hanem, mert sokat ígér a név: Jékely Zoltán egyik közkedvelt költőnknek, Áprily Lajosnak a fia. Kettejükről írja Jókai Anna: „Páros csillag — a népdal is tudja —, ritkán ragyog az égen. Lett légyen ez a párosság önként vállalt szerelmi kötés vagy esetünkben az apa-fiú megmásíthatatlan vérségi kötése. Mégis megtörtént: a magyar költészet fekete, de csillagokkal dúsan kivarrótt kárpitján ez a két fényesség, csaknem érintkezve ott ragyog már mindörökre. Csaknem érintkezve, mondom, de saját formáját mindkettő kényesen megtartva.”

S hogy annak idején a költő Áprily Lajos milyen érzelmektől fűtött atyai gondolatot öntött versbe fia születésekor, olvasható *Fiamnak* című költeményében: „Voltam alkonyba síró tibia. / Te légy jövendő gondolat-csatán / piros hajnalba bűgő trombita. (...) Voltam haszontalan műhely-salak. / Te légy titkos szépségű, ritka kő, / miből a művész óriást farag.”

Érthető tehát a várakozásteljes kíváncsiság Jékely Zoltán itt közzétett, eddig kiadatlan levelei iránt, melyeket Ráduly János gyűjtött össze, és rendezett kötetbe.

Lehet hinni és lehet vitatni annak igazát, miszerint a házasságok az égben köttenek, ahhoz viszont nem fér kétség, hogy a barátságok hálóját itt szövögetik a földön.

Jékely Zoltán Szovátán ismerkedett meg Szabó Mihály történelem—magyar szakos tanárral, és ez a találkozás kihatott egész hátralévő életükre. Mondhatni, hogy a véletlen hozta össze őket 1973-ban, amikor rokoni látogatásra jött Szovátára az író, és hogy meghosszabbította ott tartózkodását, abban nyilván szerepe volt Szabó Mihály tanárnak, a közös horgászásoknak az „örök” Küküllőben. Talált közöttük a szó, ismeretségük barátsággá mélyült, melynek írásos tanúsága Jékely Zoltán 21 levele a kedves jó barátához.

Ráduly János Sorok a Jékely-levelekről című előszava visszapergeti az előzményeket. Ebből megtudjuk, milyen úton-módon jutott e levelek és fényképek

birtokába, a leveleket sikerült fénymásoltatnia, és Szabó Mihályné Kulcsár Ilona készséges segítségének köszönhetően hozzákezdhetett az anyag szerkesztéséhez. Ráduly János tulajdonképpen régebről ismerte Szabó Mihály tanárkollégát, aki örömmel újságotla el neki, hogy Szovátán megismerkedett Jékely Zoltánnal, Áprily Lajos fiával, akivel olyannyira összebarátkozott, hogy azóta is leveleznek.

Ez a barátság az irodalom és a Küküllő medrében fogant, ami nem véletlen, hisz Jékely Zoltán, az íróember és Szabó Mihály tanár azonos hullámhosszon hallgatta, szerette, oktatta az anyanyelvet, írott üzenetváltásuk is erről tanúskodik. Közvetlen hangvételű, őszinte megnyilatkozások a Jékely-levelek. Valamennyi személyes, családi vonatkozású történéseket rögzít, hétköznapi gondokról számol be, és végig „postabélyegzős” tanúja marad egy önzetlen barátságnak.

Az első levél keltezése 1973. november 5., Budapest. Vagyis alighogy visszatért szovátai tartózkodásából, rokonaitól, Bíró Gáboréktól, sietett írni Szabóéknak, Misi barátjának. „Gyorsan írok, hogy megnyugtassalak: a szemüvegrecepteket jóhelyre vittem, már készülnek is »igazlátóid«, mind a három.” (Jékely Zoltán segítő szándékát minden bizonnyal az általa megtapasztalt akkori romániai viszonyok is táplálták, hisz egy minőségileg tökéletes szemüveget csak külföldről remélhetett a minden jóból kirekesztett hazánkfia.) Ámde tartalmaz ez a levél néhány olyan sort is, mely „igazlátóbb” a csiszolt üvegnél:

„Sóvidéki, általában erdélyi élményeim még elevenen zsibonganak bennem, s minden éjszaka oda álmodom magam. Mindezeknek (?) Erdély zenéje, az a nóta, melyet horgászat közben Tóled tanultam, s egyre tisztábbab cseng a fülemben, a hangodon: »Szovátai zöld erdőben születtem«. Ezt is, valamint a jóízű történeteket, általában: barátságunkat hálásan köszönöm!”

Az együtt töltött szép napokról fotók is készültek, és hogy postázta ezeket Budapestre Szabó Mihály, azt Jékely Zoltán válaszevele is igazolja, megköszöni. Többek között a két horgászó barátot is megörökítette a fényképezőgép, és ez a közös szenvedélyük — a horgászsínór — még szorosabbra fűzte a barátságukat. Íme az írásos bizonyíték: „Élni nem kell, de halászni muszáj! Szabó Mihálynak, sóvidéki horgásztaink emlékére, barátsággal, Jékely Zoltán, 1973. okt. 23-án.”

Ezzel a néhány sorral dedikálta *Isten madara* című elbeszéléskötetét barátjának az író. Míg *Az álom útja* címet viselő verseskötetét e némileg módosított sorokkal ajánlta barátjának: „Élni nem kell, de horgászni muszáj! Szabó Miskának Örök barátsággal, Jékely Zsoli 76. aug. 17.”

Egy harmadik dedikált kötet is van a Szabó család birtokában: *Az idősárkányhoz* című, mely régi és új verseket tartalmaz: „Szabó Miskának és kedves Iluskájának, szeretettel és barátsággal Jékely Zoltán. 1976. aug. 17.”

Ezt személyesen adta át Szabóéknak, amikor meglátogatták őt Szentgyörgypusztán, mivel az előzőleg postázott kötet nem érkezett meg Szovátára. (Akkoriban nem lehetett csodálkozni azon, hogy a sajtókiadványok, könyvek fennakadtak a rostán...)

Néhány hónapi levélszünnet következett, ám ennek megvolt a szomorú oka. „... szegény jó Bene László halála! ... annyira elszomorított, hogy mukkanni sem tudtam. ... Ó, jaj, szegény, áldott jó, drága ember, aki apámról olyan szépen beszélt nekem, mintha egy fejezetet olvasott volna a Bibliából!”

Bene László ugyanis lelkipásztor volt, és nagy tisztelője Áprily Lajosnak, az író édesapjának, érthető, hogy eltávozása fájón érintette Jékely Zoltánt. „Kérlek, sziveskedj alkalomadtán tolmácsolni Bene László családtagjainak mélységes részvétemet!” — írta levelében (a bélyegző szerint 1974 januárjában) Misi barátjának. Ugyanakkor kilátásba helyezte, hogy tavasszal újra találkozhatnak. „Ifj. Péterfy László vőmnek és leányomnak sokat meséltem Rólád, mondhatni felajzottam őket a sóvidéki nagy kombinátorral való ismeretségre.”

Tréfásan, bizalmaskodva nevezte kombinátornak a barátját, és értette ez alatt az ötletgazdag, ügyesen kombináló embert, akinek ebbéli tulajdonságát bizonyára megtapasztalta.

Az ez év április 1-jén kelt levelében némi szomorúsággal tudatta, hogy az áprilisra tervezett utazása Szabóékhoz csupán álom marad. Feltehetően nem a begipszelt jobb keze akadályozta ebben, az írásban viszont pillanatnyilag gátolta. „Ezért firkálok így, mint az éhes cickányok a Küküllő havas jegén” — írta levelében, amelyből árad a derű: „Hogy viselkedik a szemed? Látod-e még a pisztáng 17-ik pettyét a farka alatt, másfél méteres víz mélyén? Hm??”

Az egyre szeretettelibb kapcsolatokra utal, hogy Jékely felajánlotta segítségét, szívesen látná az orvosi kivizsgálásra oda utazó Szabó-fiúkat, és igen fájlalta, hogy ez a találkozás nem jöhetett létre. De ennél is jobban, hogy a „...fiacskád gyógykezelése érdekében nem történtek meg a szükséges intézkedések! Nagyon fáj a szívem értetek!”

A saját és a családja egészségi állapotáról bár nem tudósítanak részletesen a levelek, de érintőlegesen szinte mindegyikben jelen vannak.

„Nem vagyok háládatlan, csak végtelenül kimerült. Számtalan betegség ostromolja a családot, az orvosok oly sűrűn látogatnak, mint Ludányt a mennykő. Főleg gyermekbetegségekről van szó — de engem talán jobban megviselnek, mintha magam volnék beteg.”

Mi sem természetesebb, hisz az író is szülő, illetve nagyszülő, sőt elsősorban az! Gondoljunk csak a gyöngédségről és mélységes szeretetről valló Áprily-sorokra: „Kicsi virág, — itt köd van és sötét, / és átok jár a földön szerte szét. / Te fénybe jutsz. Vajon mit érezel, / mikor leírod: Anno 2000? (*Unoka*)”. Majd később: „Keze: kezem kis mása. Megható. / Gyengült szememmel meg-megcsókolom. / Csecsemő teste időmutató, / méri növekvő aggastyán-korom (*Dédunoka*).”

Jékely leggyakrabban imposztoroknak nevezte a gyermekeket, unokákat, vagyis kópéknak, kis huncutoknak. Fényképeket is küldött róluk, amelyek Szabóék látogatása alkalmával készültek, ám ezekről lemaradt a „vén fő imposztor (alias J. Z.)”, ahogy önmagát nevezte.



Egyetlen leveléből sem hiányzott a derű, kiváltképp, ha szóba hozta a horgászat, és megfelelő kelléket, horgot is küldött Misi barátjának, ám azt is elpanaszolta, hogy otthon „A Duna nemhogy pisztrángot, de még karbincot sem hoz az utóbbi időben... befellegzett a horgászatnak is. Elcivilizálták a folyókat.”

Ebben az 1977. július 3-án írt levélben először jelzi, hogy „erősen beteges vagyok tavaly nyár óta. — Egyre többet gondolok Rátok!” Lappang ebben a két mondatban némi elbizonytalanodás és jelzés arra vonatkozólag, hogy egyhamar nem találkozhatnak...

Aztán mégis felcsillan a remény. „Most már tavaszodik, talán megérjük — azt is, hogy valahol találkozunk egyszer...”

És ezzel nincs vége a tervezgetésnek, minden képeslapon, levélben utal arra, hogy viszontlátja kedves Miska barátját és nem utolsósorban Erdélyt, Parajdot, édesapja kedvenc tartózkodási helyét, ahol „Rengetegekből suhog a Küküllő. / A rengeteg titkát is ismerem” — áll Áprily *Parajd, 1897* című versében, a *Parajdi forrásvizek* című négy sorosában pedig így vall: „Én Istenem, milyen gyönyörűek — / A szám mindegyik hűsét megkívánja. / Én vagyok itt a friss forrásvizek / hűtlenkedő, havasi Don Juanja.”

Csoda-e, hogy író fia oly szorosán kötődik a helyhez?! Szabó Mihály barátjához nemkülönben, aki Áprily-estet is szervezett Parajdon és Szovátán, s az eseményről fényképet küldött, amért igen hálás Jékely Zoltán. Válaszleveleinek mindegyike azt bizonyítja, hogy sok szállal kötődnek egymáshoz; gyengélkedésről és különböző súlyosabb testi nyavalyákról is beszámolnak, akárcsak a szomorú családi eseményekről, és mély részvételt osztznak egymás bánatában. A segítőkész, önzetlen barátság vezeti Jékely Zoltán kezét a levélpapíron, az első találkozás, a közös horgászások élménye, a szülőföldhöz való tartozás érzése teljesen beágyazódik a mindennapjaikba.

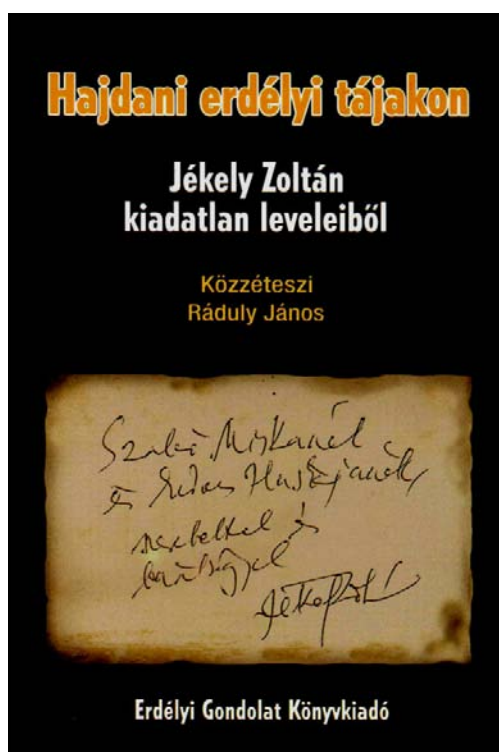
Vigasztalás, de mintha némi félelem is kiérződne Jékely Zoltán derűvel fűszerezett leveléből: „de ládd, hat (6) tüdőgyulladás sem bírt el veled: — a hetedik már futamodik előled! (Benevezhetnél ennyi t.gy. legyőzése után a következő olimpiára) — Én csak két gyomor, ill. nyombélfekéllyel vigasztallak: T. i. lebírtam őket — egyelőre. Egyéb bajaim viszont szaporodnak” — írta 1980. augusztus 24-i levelében. És van ebben a levélben még egy elgondolkoztató mondat is. A következő: „pusztulunk, veszünk, mint oldott kéve... — mondják a halak is a vizeinkben.” Hogy mire gondolt az író, tudjuk, ő a néma halak „beszédét” is érti...

Kettejük őszinte barátságára utal, hogy némelyik levele végére a keresztnévét vagy annak becézett alakját — Zoli, Zsoli — írja Jékely Zoltán, valamint az is, hogy Miska barátját kéri meg a rokonoknak küldött üdvözlete tolmácsolására.

A Ráduly János által közzétett kötet — Jékely Zoltán kiadatlan levelei mellett — még sok információt tartalmaz. Fényképeket, a fotók hátára írt Jékelysorokat, az író dedikációit, amelyekkel tanár barátjának és a családnak ajánlotta

három megjelent kötetét, életrajzi adatokat, nem utolsósorban pedig egy beszélgetést Szabó Mihályné Kulcsár Ilonával, mely még inkább megvilágítja, kerek egészé formálja az olvasó előtt a levelek hordozta történeteket, két azonos hullámhosszon élő férfiember barátságát.

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó e termése Ráduly János előszavával, jegyzeteivel s az általa készített interjú Szabó Mihályné Kulcsár Ilonával, vagyis Ilu nével nagyon emberközelí, és hézagpótló olvasmánya lehet tanulóknak és felnőtteknek, közel és távolabb élőknek. Lapozgassák az Áprily Lajos és Jékely Zoltán, apa és fia, a „páros csillag” iránti tisztelettel, szeretettel.



Brauch Magda

Rózsák és hiúzkok

Kinde Annamária *Rózsavér* című verseskötete (AB-ART, 2009) a szerző eddigi életművének hatodik kötete. 13 év alatt hat verseskötete látott napvilágot, most megjelent könyve — 15 vers kivételével — válogatás az előző ötből.

A lírikus verseit valóban nem mindig könnyű megközelíteni, mert szimbólumainak, motívumainak „megfejtése” inkább csak sugallja azt az életérzést, amely létrehozta őket. Maga a kötetcím, a *Rózsavér* is egyéni szóalkotás, jelkép — hiszen ilyen összetételt nem ismer beszélt anyanyelvünk —, de a költő eszköztárában nagyon is helyénvaló: jelzi azt az ellentétet, melyet a kötet egész lírai anyaga tolmácsol: a jót és rosszat, a birtoklást és a hiányérzetet, az örömet és a fájdalmat, a vágyat és a szorongást, a boldogságot és a boldogtalanságot. Ezt sugallja a címadó „rózsavér” összetétele elő- és utótagja közötti ellentét: „Álmatlan éjen semmi bámul, / a tükröből rád vigyorog. / Fordulj hátra / és nézz reám: / ha szerencséd van, ott vagyok” (*Rózsavér. A jó tanács*).

A rózsza — vagy általában a virág — szinte állandó motívuma költészetének: *Nem védett virág, Rózsavér. A hasonlító, Rózsavér. A halódó virág, Rózsavér. Körvers a harmadik forrásról, Rózsavér. Fojtogató, Kiben a virradást köszöntöm* és mások, valamint bravúros szonettkoszorújának címe: *Részeg rózsza szétírt szonettje*.

Más részről gyakori jelképei a vadállatok is, bár ezek legtöbbször nem ellenséggként — néha éppenséggel barátként — vannak jelen: „Évek óta csak oroszlán- / bőgés a mindenem. / A pumával nem lehet / szót érteni, mert idegenből / csak nemrég érkezett” (*Állatkerít*).

Vadállatok a „főszereplői” más verseknek is: *A hiúzkok természetéről, Hiúzkok háza, Kenguru* vagy a *Komoly dolgok*, melyben a tigris félelmetes: „Tigris mordul. / Visszhangzó sziklák közt / lapul a vihar.”

Egyes darabokban a vadállatok együtt vannak jelen a rózsával: „Hiúzkok lépte sejlik, távozóban. / Nem lesz több búcsú, szívszorongató. / Sem várakozás zárt kapuk mögött. / Szó kell, egyszerű. / Oldó simogatás védelme. / Ne engedj prédául démonoknak. / Tartsd élő szívemet. / Ne hagyj magam aláznom. / Őrizd a rózsát” (*Virradatkor meglátom arcodat*).

A modern költészetre jellemző a többértelműség. A költő az olvasóra bízta, hogy mit ért meg, pontosabban szólva, mit érez vagy sejt meg művéből. Mint olvasó, ebből az említett ellentétes érzelmvilágból — mely Kinde Annamária líráját jellemzi — a negatív előjelű életérzést, a bánatot, a hiányt, a fájó magányt vagy a szorongást és a kiábrándultságot érzem, sejttem, észlelem, néha konkrétan értem is. Persze föltételezhető (mivel magam nem tudhatom, hiszen nem írok ver-
